

УДК: 371. 3.53

УНИВЕРСИТЕТТЕ ФИЗИКА МУГАЛИМДЕРИН КЕСИПТИК-
ДАЯРДООПРОБЛЕМАСЫ
ПРОБЛЕМА ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ В УНИВЕРСИТЕТЕ
PROBLEM OF PROFESSIONAL AND TECHNOLOGICAL TRAINING OF FUTURE
PHYSICS TEACHERS IN UNIVERSITY

Исаева Рапия Уркасымовна
Ж.Баласагын атындагы КУУ, Бишкек, Кыргыз Республикасы,
e-mail: Rapia@mail.ru

Аннотация: Макалада болочок физика мугалимдерин даярдоонун кесиптик-технологиялык маселелери каралган. Физика мугалимдерин кесиптик жактан даярдоону эпизоддук түрдө эмес системалуу кароо керек. Мугалимдин жалпы кесиптик компетенттүүлүктөрүн калыптандырууга багытталган даярдыктардын түрлөрү жана окулуучу дисциплиналардын, окутуунун формаларынын байланыштары көрсөтүлөт, система, кесиптик-технологиялык даярдык, окутуунун формалары.

Аннотация: В статье рассматривается профессионально-технологические проблемы учителей физики. Надо рассматривать профессиональной подготовки учителей физики системно, а не эпизодически. Указывается виды подготовки направленные на формирование общих профессиональных компетентностей будущих учителей и связи изучаемых дисциплин, формы их обучения.

Abstract: The article deals with the professional and technological problems of physics teachers. It is necessary to consider the training of teachers of physics systemically, and not sporadically. Specifies the types of training aimed at the formation of common professional competencies of future teachers and communication disciplines, the form of their training.

Ачык сөздөр: даярдоо, болочок физика мугалими, даярдыктардын түрлөрү

Ключевые слова: подготовка, будущий учитель физики, виды подготовки, система, профессионально-технологическая подготовка, формы обучения.

Key words: raining, future physics teacher, types of training, system, vocational and technological training, forms of education.

Коомдогу өндүрүштүн өнүгүүсү жана илим менен техниканын талаптары бардык тармактар үчүн, анын ичинде билим берүүдө компетенттүү адистерди даярдоонун жаңы жолдорун издөө милдеттерин коюп жатат. Акыркы учурдагы орто мектепте билим берүүдө жүргүзүлүп жаткан модернизациялоолор жогорку мектептин алдына болочок мугалимдерди кесиптик даярдоо боюнча жаңы талаптарды коюууда. Кесиптик даярдоонун жаңы милдеттери студенттердин кесиптик-методикалык ишмердүүлүктөрүн айкалыштыруу, жаңы информациялык технологияларды колдоно алуу компетенцияларын калыптандыруу болуп эсептелет. Бул жерде болочок мугалимди предметтик даярдоо - орто мектепти жана жогорку мектепти реформалоонун милдеттери менен шайкеш келгендей т.а. тыкыс байланышта болуусу зарыл.

Азыркы учурдагы жогорку билим берүү боюнча стандарттары кызыккан төрт тараптын тең талаптарын ишке ашырууга багытталган: жеке адам, жумуш берүүчү, мамлекет, коом. Демек, болочок мугалимдерди даярдоодо бүтүрүүчөрдүн компетенциялары орто мектептердеги билим берүү стандарттарындагы окуучулардын предметтик компетенцияларын калыптандырууга багытталышы керек. Жогорку окуу жайында окутулуп жаткан ар бир дисциплинанын мазмуну кийинки практикалык ишмердүүлүгүндө зарыл болгон компетенцияларды калыптандырууга багытталышы керек.

Мазмуну татаал болгон мугалимдин ишмердүүлүгүнүн моделин түзүү үчүн педагогдор, психологдор, философдор, социологдор мугалимдин эмгегин изилдешип, көптөгөн күч аракеттерин жумшашты. Мындай моделди түзүү бардык адистиктер боюнча жогорку билимдүү мугалимдердин квалификациялык мүнөздөмөлөрүн иштеп чыгууну талап кылган.

Көрүнүктүү педагог В.А.Сластенин өзүнүн фундаменталдуу эмгектеринде мугалимдин кесиптик жактан калыптанышын илимий жактан негиздеген. *Кесип* деп жалпы жана атайын билим алуу процессинде, практикалык иштөө учурунда алынган жалпы жана атайын билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү талап кылган адамдын эмгек ишмердүүлүгүнүн түрү же теги катары түшүндүрүлөт. Ар бир кесиптин чегинде эмгек ишмердүүлүгүнүн өзгөчө мүнөзү менен айырмаланган адистиктер калыптанат.

Адисти калыптандыруу процессин башкаруу жана өзүн өзү башкаруу үчүн студент дагы, окутуучу дагы өз оюнда өзүнүн ишмердүүлүк максатына кайрылып турушу зарыл. Бул студент жогорку окуу жайында билимге ээ болуп жаткан убакытта калыптандырылуучу адистик касиеттердин мазмунун иштеп чыгуу зарылдыгы келип чыккан: 1) адис иштей турган реалдуу жагдайларды; 2) анын эмгек функцияларын; 3) билимдерине, билгичтиктерине жана көндүмдөрүнө коюлган талаптар ж.б. Ошентип адистин *моделин* же *профессиограммасын түзүү* проблемасы келип чыгат, башкача айтканда, мугалимдин кесиптик адистигинин *теориялык модели* катары анын *профессиограммасы* болуш керек деп эсептеген [1].

Мугалимдин инсандыгына коюлуучу бардык талаптарды топтогон документтин *теориялык модели профессиограмма болот* деген көз карашты биз дагы колдойбуз.

Мугалимди даярдоо проблемасын изилдөөдө профессиограммалык мамилени колдонуу бул жаңылык эмес. Азыркы убакытка чейин жалпы билим берүүчү мектептеги мугалимдердин профессиограммасын иштеп чыгууда педагогикалык илим бир кыйла тажрыйбаны топтогон.

Университетте физика мугалимдерин методикалык жактан даярдоону өркүндөтүү проблемасы менен байланышкан маселелер З.И.Ереминанын эмгегинде каралган. Ал педагогикалык ишмердүүлүктөрдүн түзүлүшү менен мазмунун изилдөөнүн негизинде болочок физика мугалимин даярдоонун максаттары жана милдеттерине жараша, университетте физика мугалимин даярдоо процессинде кайсы кесиптик билимдер, билгичтиктер жана көндүмдөр калыптандырылышы керектигин аныктаган [2].

Мугалимдерди даярдоо маселесинин теориясында анын ар кандай моделдери түзүлгөн. Алар социалдык-экономикалык өзгөрүүлөрдүн негизинде пайда болгон коомдук аң-сезимдин өзгөрүүлөрүнүн натыйжасында такталып, толукталып келгени белгилүү.

Э.Мамбетакунов мугалимдерди даярдоо проблемасы жана аны чечүүнүн жолдору жөнүндө көптөгөн илимий-методикалык эмгектеринде маанилүү сунуштар берилген. Ал эмгектеринде физика мугалимдерин даярдоонун бирдиктүү системасын түзүп, окутууну инсандын жөндөмүнө багыттап уюштуруунун гумандаштырылган моделин иштеп чыккан жана илимий жактан негиздеген. Тактап айтканда, ал мугалимдердин жалпы даярдыгынын системасы, анын ичинде мугалимдердин психодидактикалык жактан даярдыгынын мазмунуна токтолуп, университетте *физика мугалимин даярдоонун моделин* сунуш кылган [3]. Анын мазмуну 1-сүрөттө көрсөтүлгөн. Ал физика мугалимдерин даярдоону система түрүндө карап, төмөнкү негизги компоненттерин көрсөткөн: социалдык-экономикалык, маданий даярдык; илимий теориялык даярдык; психолого-педагогикалык даярдык; кесиптик-технологиялык даярдык. Аларды башка адистиктер үчүн оңой эле которуп алууга болот.

Социалдык-экономикалык даярдык – бул ар бир жогорку илимге ээ боло турган адистин учурдагы коомдук-саясий, социалдык-экономикалык, маданияттык, этикалык, эстетикалык билимдерге ээ болушун камсыздайт.

Илимий теориялык даярдык – бул студенттин тандап алган адистиги боюнча тиешелүү болгон фундаменталдык билимдерге ээ кылууга багытталат. Бул даярдыкты болочоктогу физика мугалиминин кесиптик ишмердүүлүгүнө керектүү билимдердин көлөмү мүнөздөйт. Илимий теориялык даярдыкадисти даярдоонун негизги өзөгүн түзөт. Биздин учурда физика боюнча теориялык, математикалык, табигый, экологиялык ж.б. билимдерге ээ кылуусу.

Албетте, болочок мугалимдер коомдо жашагандан кийин, кийинки иш аракеттери адамдар менен, тактап айтканда, өсүп-өнүгүп келе жаткан жаштар менен тыгыз байланышта болгондуктан, аларды *психолого-педагогикалык даярдыксыз* элестетүү мүмкүн эмес. Мында педагогиканын, психологиянын жалпы закон ченемдүүлүктөрү, билим берүүнүн тарыхы,

учурдагы жетишкен-диктери, мамлекеттин, коомчулуктун мүчөлөрү болгон мектеп, үй-бүлө менен байланыштары жөнүндөгү жана келечектеги кесиптик ишмердүүлүгүнө тиешелүү болгон билимдерге аталган даярдыкта ээ болушат.

Ал эми *кесиптик-технологиялык даярдыкта* буга чейин алган теориялык билимдерин түздөн түз иш практикасында пайдаланууга үйрөтөт. Эгерде студент жогоруда аталган даярдыктар боюнча эң жакшы билимдерге ээ болуп, бирок аларды ишке ашыруунун жолдорун (технологиясын, методикасын) билбесе, анда тандап алган кесипи менен иштөөгө даяр эмес болуп чыгат.

Э.Мамбетакунов сунуш кылган физика мугалимдерин даярдоо системасынан бизди бардыгынан мурда адисти кесиптик жана методикалык даярдоонун маселелери кызыктырат.

Белгилүү болгондой *кесиптик даярдык* «ишмердүүлүктүн аныкталган аймагында жумушту аткарууга мүмкүндүк берген атайын билимдердин, билгичтиктердин жана көндүмдөрдүн жыйындысы» [4, 223-б.]. Кесиптик даярдоо табигый илимий жана атайын дисциплиналарды үйрөнүү учурунда алынган жана андан аркы эмгек ишмердүүлүгүндө өркүндөтүлүүчү тиешелүү базалык билимдерди талап кылат. Кесиптик даярдоо өзү менен кошо кесиптик жөндөмдүүлүктөрдү (педагогикалык ишмердүүлүктүн түзүлүшүн чагылдырган жана анын ийгиликтүү аткарылышын камсыз кылган инсандын туруктуу касиеттери катары эсептелген жөндөмдүүлүктөр; илимий-педагогикалык ишмердүүлүккө болгон жөндөмдүүлүк- төр, б.а. кесиптик ишмердүүлүктө чыгармачылыкты камсыз кылган психикалык сапаттардын жана касиеттердин жыйындысы) өнүктүрөт.

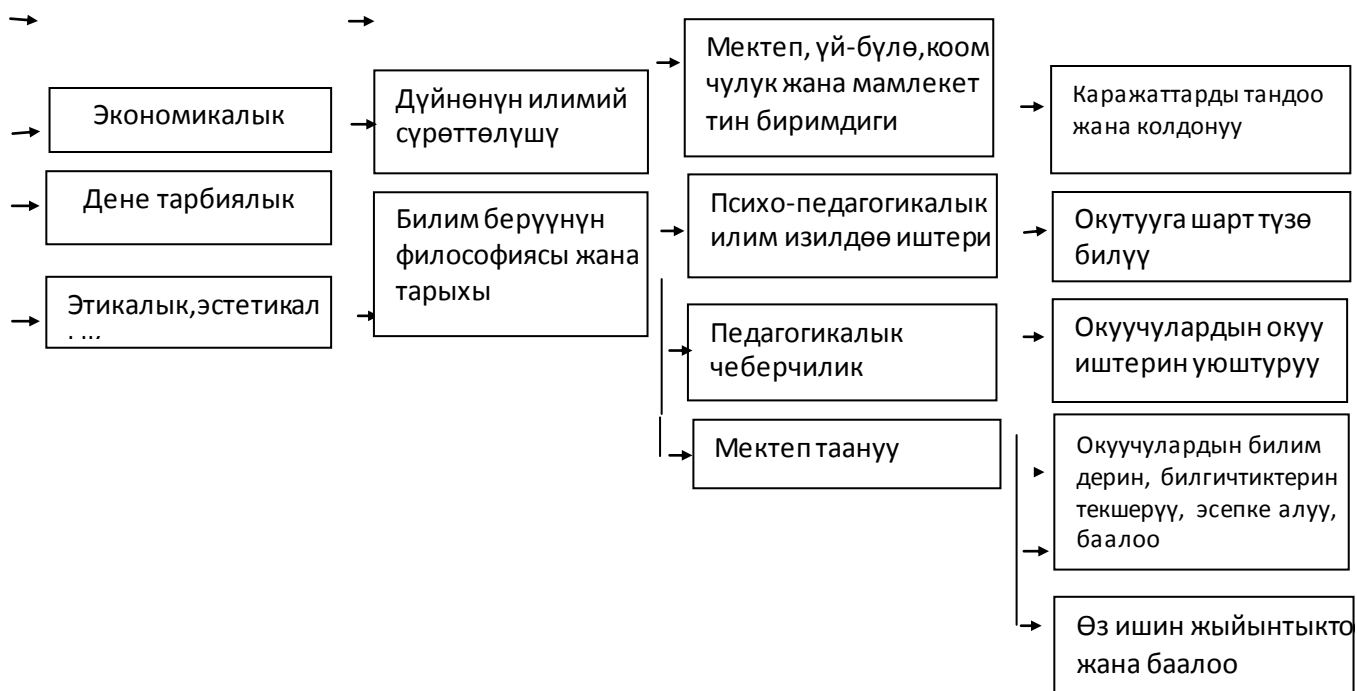
Методикалык (кесиптик-технологиялык) даярдык болочок физика мугалиминин кесиптик даярдыгынын бир бөлүгү болуп кандайдыр бир өзгөчөлүккө ээ болот. Ал жогорку окуу жайларында билим алуусу менен бүтүрүүчүлөрдү күтүп жаткан өз алдынча ишмердүүлүктүн ортосундагы байланыштын тогоосу болуп эсептелет.

Жогоруда белгиленген физика мугалимдерин даярдоо системасында болочок мугалимдин методикалык даярдыгына өзгөчө көңүл буруу керек. Анткени, баардык даярдыктарды акырында методикалык (кесиптик-технологиялык) даярдык жыйынтыктайт.

Методикалык даярдоо иши методологиядан, физикадан, педагогика менен психологиядан алынган билимдердин баарын сиңирип алып, аларды физиканы окутуу теориясына жана практикасына карата кайра карап чыгат, жөнгө салат, тереңдетет жана конкреттешпирет. Ошондуктан методикалык даярдоого өзгөчө көңүл буруу зарылдыгын белгилейбиз [5].

Болочок физика мугалимин даярдоонун методикалык системасы-негизги компоненттери окутуунун максаты, окуу материалынын мазмунун, окутуунун методдору,

1- сүрөт. Физика мугалимдерин даярдоонун жалпы системасы

каражаттары, уюштуруу формалары, окуу процессин баалоо максаты болгон окуу процессин ишке ашырууга багытталган мугалимдерди даярдоо процесси.

Болочок мугалимди даярдоо процессинде 510400 Физика адистиги боюнча физиканы окутуучу жогорку билимдүү адистин моделине ылайык «Физиканы окутуунун теориясы жана методикасы» курсуна жетектөөчү орун берилет. Анын программасында окутулуп жаткан курстун максаты, милдеттери аныкталат, дисциплинанын кыскача мазмуну берилет, окутуунун формалары, методдору менен каражаттары көрсөтүлөт, алардын жардамы менен окутуучу иштелип чыккан окутуунун технологиялары аркылуу студенттерге таасир этет. Башкача айтканда методикалык системанын бардык компоненттери бар, ал өз кезегинде жалпы методикалык системанын бөлүгү болуп эсептелет, системаны пайда кылуучу фактор (студент менен окутуучунун ортосундагы өз ара аракеттенүү) башка компоненттерине таасирин тийгизет [6].

Бирок, университеттерде физика мугалимдерин даярдоонун эффективдүүлүгүн жогорулатуу проблемасы азыркы күнгө чейин толук бойдон чечиле элек жана мындан аркы өркүндөтүүнү талап кылат. Азыркы учурда физика мугалимин даярдоого компетенттуу мамиле жасоо жана анын компетенциялык моделин иштеп чыгуу проблемасы актуалдуу болууда.

Биздин көз карашыбызда, университетте физика мугалимин даярдоону комплекстүү түрдө караш керек деп эсептейбиз жана аны ишке ашыруунун үстүндө иштеп жатабыз.

Университетте мугалимдерди даярдоонун комплекстүү системасы, бул

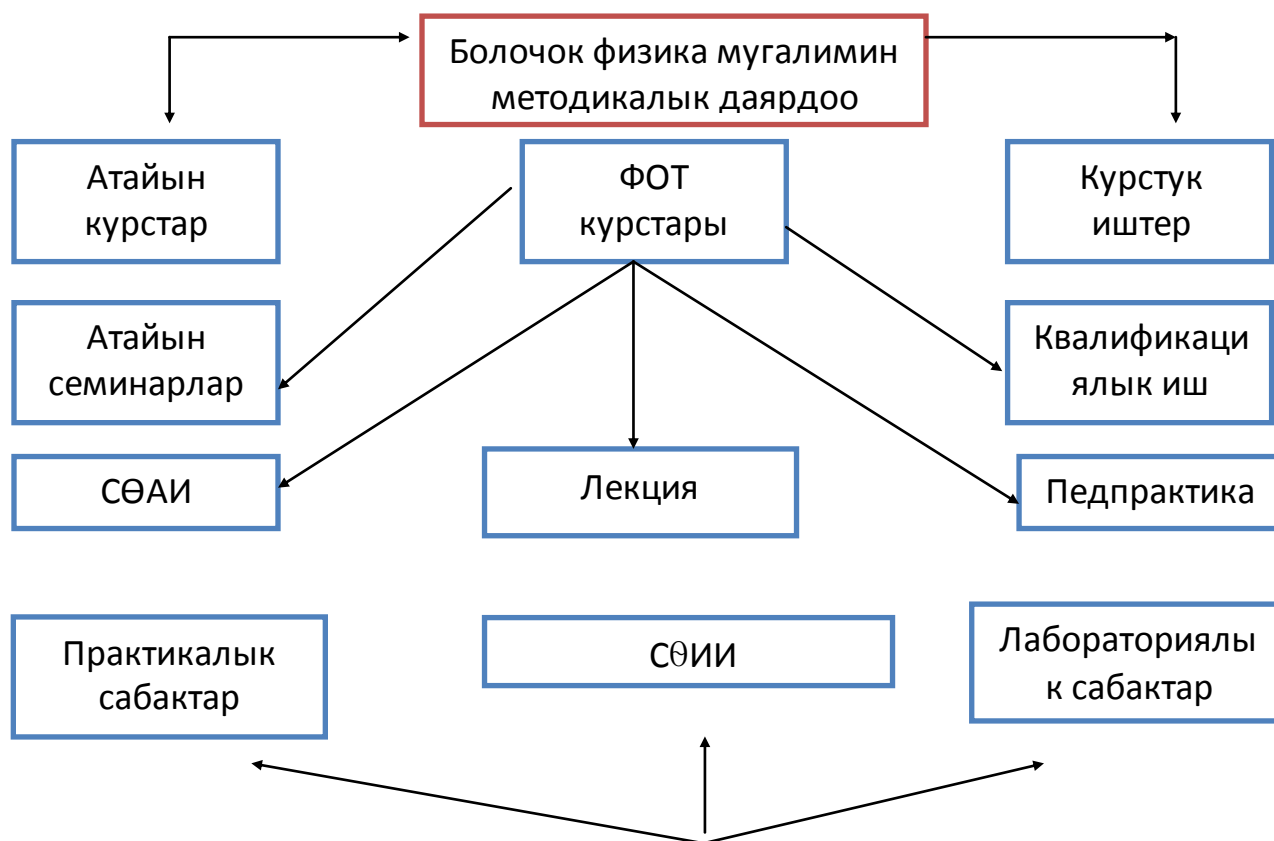
- жалпыпедагогикалык даярдоо структурасынын фундаменталдык жана кесиптик түзүүчүлөрүнүн оптималдуу шайкеш келүүсү;
- баардык окулуучу дисциплиналардын кесипке багытталуусу;
- студенттердин окуу, окуу-изилдөөчүлүк, илимий-изилдөөчүлүк иштери боюнча мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу;
- университеттик билим берүүнүн өзгөчөлүктөрүн эсепке алган окуу-методикалык комплекстер менен камсыз болуусу.

Окутуунун кесипке багытталуусу – бул мазмундук жана процессуалдук аспектилеринин биримдиги.

Мазмундук аспект – билималуучлардын келечектеги кесиптик ишмердүүлүгүн жана окутуунун прикладдык багытталуусун камтыган окутуунун мазмуну.

Процессуалдык аспект- студенттердин жалпы дисциплиналардан алган билимдерин келечектеги кесиптик практикасында колдоно алууга багытталган окутуунун комплекстүү технологиялары. Бул окутуунун технологияларын ишке ашырууда физика мугалимин даярдоо кафедрасы менен башка жалпы билим берүүчү кафедралардын координацияланган (бирдиктүү) иштерди алып баруусу негизги шарт болуп эсептелет.

Жыйынтыгында, университетте болочок мугалимдерди мазмундук - процессуалдык аспектилердин биримдигинде комплекстүү системада даярдоонун натыйжасында гана компетенттүү адистерди даярдоого жетише алабыз.

3-сүрөт. Физика мугалимин методикалык даярдоо модели
Адабияттар:

1. Сластенин В.А. Профессионализм учителя как явление педагогической культуры [Текст] / В.А.Сластенин // Педагогическое образования и наука. – 2004. – № 5. – С. 4-15.
2. Еремина, З.И. Пути совершенствования методической подготовки учителя физики в университете [Текст]: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / З.И.Еремина. – Саранск, 1982–190с.

3. Мамбетакунов, Э.М. Физика мугалимдерин даярдоонун учурдагы маселелери [Текст] / Э.М.Мамбетакунов // Ж.Баласагын ат. КУУнун Жарчысы. Сер. 3. – Бишкек, 2003. – С. 11-15
4. Российская педагогическая энциклопедия [Текст]: в 2 т. / гл. ред. В.В.Давыдов. – М.: Большая Российская энциклопедия, М., 1999.
5. Мамбетакунов, Э.Методическая подготовка учителя физики в университете [Текст] / Э.Мамбетакунов, Р.У.Исаева // Вест. КНУ им. Ж.Баласагына. Сер. 3. – Бишкек, 2003. – С. 94-99.
6. Исаева Р.У. Мугалимдердин окуучулардын физикалык түшүнүнүктөрүн калыптандыруу компетенттүүлүктөрү. [Текст] / Исаева Р.У., Мамбетакунов Э., Окуу куралы. КУУнун «Университет» басмаканасы, Б., 2015, 218 б.